

3. Левин М. И., Левина Е. А., Покатович Е. В. Лекции по экономике коррупции : [учеб. пособие] / М. И. Левин, Е. А. Левина, Е. В. Покатович ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – С. 194–197.
4. Корупція в повсякденному житті суб'єктів підприємництва та роль громадських організацій у процесі її подолання. Тези аналітичного дослідження. – Аналітичний Центр «Академія». – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=258>.

УДК 658.589

Лабунська С.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку*

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ КЛАСИФІКАЦІЇ ІННОВАЦІЙ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вирішено проблем ідентифікації відмінних рис інновацій, які повинні стати класифікаційними ознаками в системі управління витратами інноваційної діяльності суб'єкта господарювання з метою формування об'єктивної, релевантної та повної обліково-аналітичної інформації для підтримки рішень в процесі планування, організації і контролю реалізації інноваційних проектів. Уточнено існуючі та обґрунтовані додаткові класифікаційні ознаки з позицій еволюції інновацій та диференціації їх результатів для фінансово-господарської діяльності підприємства; запропоновано підходи щодо багатовекторного представлення масиву ознак інновацій.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, класифікаційна система, активи, витрати, управління витратами.

Лабунская С.В. РАЗВИТИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ КЛАСИФИКАЦИИ ИННОВАЦИЙ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ РАСХОДАМИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Решены проблемы идентификации отличительных черт новаций, которые должны стать классификационными признаками в системе управления расходами инновационной деятельности субъекта хозяйствования с целью формирования объективной, релевантной и полной учетно-аналитической информации для поддержки решений в процессе планирования, организации и контроля реализации инновационных проектов. Уточнены существующие и обоснованные дополнительные классификационные признаки с позиций эволюции инноваций и дифференциации их результатов для финансово-хозяйственной деятельности предприятий; предложены подходы к многовекторному представлению массива признаков инноваций.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, классификационная система, активы, расходы, управление расходами.

Labunskaya S.V. DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL BASES OF INNOVATION CLASSIFICATION IN ENTERPRISE INNOVATIVE ACTIVITY COST MANAGEMENT SYSTEM

The paper is devoted to the solution of scientific problems of innovation distinctive features identification, which should be the classification criteria in the system of cost management of business entity innovative activity to form objective, relevant and complete accounting and analytical information to support decisions in the process of planning, organizing and controlling upon innovative project implementation. Paper justifies additional classification features from the standpoint of evolutionary innovation and differentiation results of financial-economic activity of the enterprise and proposes approaches for multi-vector representation of an innovation array.

Keywords: innovation, innovative activity, classification system, assets, expenses, cost management.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки, підпорядкований світовим тенденціям розвитку соціально-економічних відносин, потребує прискорення впровадження інноваційних змін у виробничі процеси, застосування адаптивних організаційних форм та структур управління, підвищення ефективності використання економічних ресурсів, формування дієвої системи обліково-аналітичної підтримки управлінських рішень щодо вибору, впровадження та контролю за результатами реалізації інноваційних проектів. Вирішення прикладних проблем забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств ґрунтується на розширенні фундаментальних знань щодо соціально-економічної природи інновацій, їх виявів, видів та результатів інноваційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим для розвитку економічної науки в сфері інновацій є накопичення наукових розробок за різними рівнями управління економічними системами. Відтак важливим внеском у формування теоретико-методологічних засад становлення інноваційної сис-

теми є роботи В.М. Геєця [4], С.М. Ілляшенка [6], Т.П. Ткаченко [10] – на рівні управління національною економікою; О.В. Васюхіна [2], О.В. Прокопенко [7], П.С. Харіва [14], С.Р. Яголковського [15] – на рівні управління окремим суб'єктом господарювання. Ці та інші вітчизняні та зарубіжні дослідники, використовуючи здобутки попередників та власний досвід вирішення наукових проблем, глибоко аналізують сутність інновації як соціально-економічного феномена та пропонують підходи до класифікації інновацій. Одна з перших класифікацій належить Й. Шумпетеру, наукові праці якого стали поштовхом до використання категорії «інновація» в науковому обігу, який стверджував, що інновації «створюють та руйнують існуючі структури, викликаючи економічний та соціальний прогрес» [17] і поділяються на застосування нових матеріалів, впровадження нових процесів, відкриття нових ринків, впровадження нових форм організації.

Мета статті. Завдання наукової класифікації інновацій невід'ємно супроводжує еволюцію категорії

ального апарату інноватики, оскільки без віднесення об'єкту до того чи іншого виду неможливо надалі керувати ним – що і стало причиною виникнення безлічі підходів до вибору характерних рис інновації з метою розробки подальших стратегій щодо впровадження новаторських ідей. Метою статті є аналіз міжпредметних підходів до формування класифікацій інновацій та синтез на цій основі класифікаційної системи, здатної стати конструктивним базисом формування об'єктивно-аналітичної інформації для забезпечення ефективних управлінських рішень в процесі інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Формування статистичного масиву даних щодо інноваційної діяльності підприємств України проводиться на основі використання видів інновацій, означених в рекомендаціях експертів Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського статистичного бюро [16]. Згідно з цими рекомендаціями виокремлюють: продуктові інновації – це значні вдосконалення в технічних та функціональних характеристиках, в ступені ергономічності, в інших споживчих властивостях продукції; під час виготовлення продукції можуть використовуватися нові знання та технології чи нові комбінації уже існуючих знань (технологій); процесні інновації – це значні зміни в технології виробництва, застосованих основних засобах чи/та нематеріальних активах; маркетингові інновації – це впровадження методу маркетингу, який не використовувався підприємством раніше, новий метод може бути само-стійно розроблений або запозичений від інших підприємств чи організацій, проте зміна має бути частиною нової концепції або стратегії маркетингу, що є значним відривом від раніше існуючих на підприємстві маркетингових методів; організаційні інновації – є результатом реалізації стратегічних рішень керівництва щодо змін організації виробничого процесу, реалізації ділових відносин і комунікаційних зв'язків із суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища.

Таке розмежування інновацій [16] стає теоретичним підґрунтям багатьох вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, результатом яких стає розширення класифікації за рахунок введення додаткових ознак і більш агрегатне представлення видів інновацій. Наприклад, у роботі М.Г. Светуцькова [8] класифікація інновацій за змістом звужується до двох видів: продуктові, якщо результат наукового дослідження, винаходу на практиці втілений у продукт, та процесні – втілення результатів у процес. Також зазначається, що для правильного трактування терміну «інновація» в конкретних дослідженнях важливим є ранжирування, ступінь новизни оновлення та інтервал часу, в якому реалізується інноваційний проект, адже практично неможливо встановити точний момент часу, коли відбулося оновлення продукції або технології, тобто дискретизація цього процесу є доволі умовною.

О.В. Прокопенко пропонує у цілях екологізації конкретних інноваційних проектів розглядати екологічну інновацію як таку, впровадження якої підвищує рівень екологічності товару, в еколого-економічному циклі якого відбуваються інноваційні зміни. Відповідно неекологічною інновацією пропонується вважати інновацію, впровадження якої знижує рівень екологічності суспільного виробництва та споживання (в широкому розумінні) або рівень екологічності товару, в еколого-економічному циклі якого відбуваються інноваційні зміни (у вузькому розумінні) [7].

У теоретичних роботах з інновацій використовують і деякі інші класифікаційні ознаки – за ступенем радикальності, за рівнем новизни для ринку, за потенційним ефектом, за необхідністю залучення інвестицій, за етапами НТП, результатом яких стали інновації тощо. Одним з найбільш важливих, стверджує С.Р. Яголковський, є поділ інновацій на інкрементальні і радикальні. Інкрементальні інновації становлять доповнення або доробку вже існуючих технологій, моделей або інших інновацій, радикальні інновації ініціюються серйозними науковими розробками і сприяють різким стрибкам у науково-технічному прогресі [15].

У науковій літературі простежується доволі багато підходів до визначення окремих видів інновацій і підбору класифікаційних ознак (наприклад, у 35 проаналізованих наукових публікаціях виокремлено більше 290 різних видів інновацій). Тому варто розглянути не лише саму типологію, а й критерії, відповідно до яких вона формувалась. З іншого боку, не завжди доцільно призводити існуючі у різних джерелах класифікації до універсальної, оскільки часто дослідники користуються власними визначеннями і критеріями добору ознак, тому один і той же термін може тлумачитися по-різному, а інколи й повторюватися у різних групах, набуваючи іншого значення.

Результати проведеного аналізу засвідчують, що найбільш вживаними є такі види інновацій як продуктові, соціальні, технологічні, радикальні, екологічні, економічні, процесні, поліпшувачі, управлінські, псевдоінновації, стратегічні, базисні, державні, локальні, модифікаційні та регіональні (рис. 1). Види інновацій, що не представлені на рис. 1 мають частку послідовно, меншу за 20%.

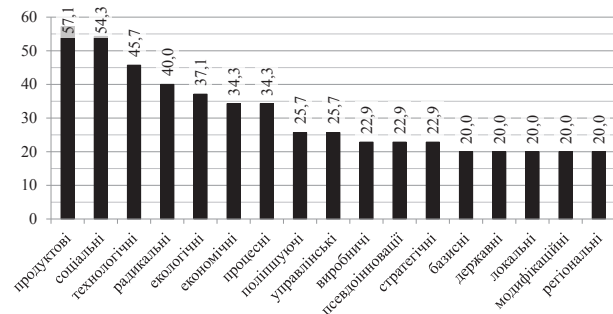

Рис. 1. Найуживаніші види інновацій у сучасних науково-практичних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів

Найпоширеніші у науковій літературі види інновацій, розподіл за якими дозволить розробляти стратегію управління витратами на їх здійснення, зображено у табл. 1. Під час формування зазначеної класифікації (табл. 1) деякі підходи до класифікації, на які стоїть посилання, було змінено чи доповнено з метою уточнення сутності ознаки в межах єдиної класифікації.

На основі результатів проведеного аналізу сучасних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних дослідників можна згрупувати класифікаційні ознаки, що використовуються з метою вивчення економічної природи інновацій та механізмів управління інноваційними процесами на підприємстві, на чотири блока: 1) чутливість до умов зовнішнього середовища та рівень впливу на зовнішнє оточення; 2) реакція внутрішнього середовища підприємства на зміни; 3) спосіб та процес впровадження; 4) мета, форма і значимість впровадження.

Таблиця 1

Класифікаційні ознаки та види інновацій

Блок ознак	Класифікаційні ознаки	Види інновацій
1. Чутливість до зовнішнього середовища та рівень впливу на зовнішнє оточення	1.1. за типом новизни для ринку [1; 13; 14; 15]	нові для підприємства; нові для галузі в країні; нові для галузі у світі
	1.2. за ступенем важливості для науки (пропонується)	дійсні; псевдо інновації (квазі інновації)
	1.3. за відповідністю існуючим умовам [9]	відповідні певному етапу розвитку суспільства; ірраціональні
	1.4. за характером суспільних цілей [11]	орієнтовані на прибуток; не орієнтовані на прибуток
2. Реакція внутрішнього середовища підприємства на зміни	2.1. за чинниками виникнення [15]	ендогенні; екзогенні
	2.2. за ступенем новизни виробничих, організаційних та управлінських процесів [10; 12; 13]	базисні; поліпшувальні
	2.3. за типом використання потенціалу [5; 9]	еволюційні; революційні
	2.4. порівняно з існуючим станом [9]	традиційні; нетрадиційні
	2.5. за характером потреб, що задовольняються [1]	задовольняючі нові (створені) потреби; задовольняючі існуючі потреби
	2.6. за позицією ініціатора інновацій [1]	лідуючі (попередники); адаптивні (послідники)
	2.7. за можливістю опору деструктивного впливу середовища (пропонується)	економічно захищені; частково захищені; економічно незахищені;
	2.8. за рівнем передбачуваності (пропонується)	передбачають кінцевий результат; венчурні
	2.9. за підпорядкованістю управлінському впливу (пропонується)	керовані; частково керовані; некеровані; стохастичні
	2.10. за ефективністю впровадження [6]	прибуткові; нейтральні; збиткові
3. Спосіб та процес впровадження	3.1. за стадією капіталізації (пропонується)	не капіталізовані, що віднесені до складу витратків, капіталізовані у вигляді активів
	3.2. за джерелом фінансування [5; 12; 15]	внутрішні кошти підприємства; приватні інвестиції; державні інвестиції; змішані
	3.3. за резидентністю фінансування (пропонується)	інновації за кошти резидентів; інновації за кошти нерезидентів; інновації зі змішаними джерелами фінансування
	3.4. за циклічністю впровадження [6]	разові; постійні; повторювані
	3.5. за видами процесів [1; 5; 13]	виробничі; збутові; адміністративні; економічного планування; фінансові; відносини з контрагентами
	3.6. за рівнем дифузійності (пропонується)	діяльність підприємства загалом; окремі технологічні процеси; окремі ланки управління, окремі проекти
	3.7. щодо попереднього стану [6; 15]	заміна старих технологій; відміна існуючої практики; впровадження принципово нових технологій; удосконалення існуючих технологій
	3.8. за строком розробки та використання [15]	довгострокові; середньострокові короткострокові;
	3.9. за ступенем ризику [3]	високоризикові; середньоризикові; низькоризикові
	3.10. за масштабами витрат [15]	крупновитратні; середньовитратні; низьковитратні
	4.1. за сферою впровадження [16]	продуктові; процесні; маркетингові; організаційні
	4.2. за цілями впровадження [1; 12]	внутрішнє використання; аутсорсинг
4. Мета, форма та значимість впровадження	4.3. за рівнем охоплення процесів управління [5]	стратегічні; тактичні; оперативні
	4.4. спроможність набуття товарної форми (пропонується)	Інновації, що набувають товарних ознак; інновації, що не мають ознак товару (ідейнісні)
	4.5. за масштабом охоплення [3; 8; 11; 12]	глобальні; макрорегіональні; національні; регіональні; галузеві; корпоративні; локальні
	4.6. за напрямом сталого розвитку (пропонується)	екологічні; соціальні
	4.7. за спрямованістю дій [14]	впроваджуючі; розширюючі; раціоналізуючі; уповільнюючі; ліквідуючі

Формування і поточне функціонування системи управління інноваційними витратами підприємства потребує накопичення інформаційного масиву щодо кількісних і якісних характеристик інновацій, розмежованих за класифікаційною ознакою «стадія капіталізації», а також іншими ознаками (табл. 1) з огляду на мету дослідження інноваційної діяльності підприємства, водночас кількість параметрів (векторів) масиву ознак $X \{x_{1i}, x_{2i}, \dots, x_{ni}\}$ необмежена, проте найбільшу інформаційну цінність для підтримки управлінських рішень мають не більше десяти x_n ознак.

Зазвичай у роботах, присвячених дослідженню інновацій та інноваційної діяльності, наводяться різноманітні класифікації на основі вже існуючих та/або нових ознак. Розробка нових підходів та принципів до затвердження класифікаційних груп часто є унікальною для кожної наукової праці, оскільки її метою є не лише впорядкування визнаного категоріального апарату, а й вираження через унікальний спосіб упорядкування термінологічного апарату авторського бачення щодо вирішення поставлених завдань дослідження та обґрунтування запропонованих ідей. Після ознайомлення з різноманітними джере-

лами стає очевидним, що більш звужена чи навпаки розширена класифікація відповідає предметній сфері дослідження, тому не можна стверджувати про її вірність чи невірність, повноту чи неповноту без взяття до уваги мети наукової роботи. Втім частим недоліком розроблених класифікацій є формування одновекторних характеристик, тобто, якщо інновації та споріднені з ними поняття підпадають під ту чи іншу класифікаційну ознаку, вона присвоюється тільки одному виду і більше не повторюється. Проте, наприклад, здійснювана підприємством інновація може водночас бути і модифікаційною, і мати високу ефективність, і реактивною (тобто впроваджується як відповідь до змін у зовнішньому середовищі). Тому пропонується представляти класифікацію як масив багатовекторних даних у вигляді $X \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$, де x_i – різновиди інновацій. Слід передбачити такі змінні X , у яких деякі елементи x_i матимуть нульове значення: припустимо, що інновація не може бути водночас дрібною та новою для галузі у світі, проте це залежатиме від аналізу кожного конкретного випадку.

Відтак за стадією капіталізації пропонується виокремити такі види інновацій (параметр x_{ij}):

x_{11} – ідейнісна інновація – у вигляді інформаційної нематеріальної складової, яка точніше може бути вираженою через використання інтелектуального капіталу підприємства за наявності інтелектуального потенціалу та ресурсів щодо його реалізації. Нематеріальність полягає у тому, що ідея ще не може бути продана та не має однозначної вартісної оцінки – фахівці лише володіють первинною інформацією, що дозволяє припустити можливість виникнення нововведення у тій чи іншій сфері діяльності підприємства. На цій стадії навіть неможливо передбачити його успішність чи неуспішність;

x_{12} – капіталізована інновація у вигляді витрат – підприємство вважає, що ідею, вже виражену у вигляді нового підходу, продукту, розробки, методу тощо, варто спробувати реалізувати, і підраховує її собівартість. На цій стадії інновацію вже можна віднести до визначеної класифікаційної групи;

x_{13} – капіталізована інновація у вигляді активів – витрати, понесені на попередній стадії, принесли прибуток (дохід) підприємству, або збільшили вартість інших активів. Інновація була успішно впроваджена і тепер належить до активів підприємства (матеріальних чи нематеріальних), може бути відображена як об'єкт обліку.

Отже, якщо підприємство генерує інновації самостійно, вони зазвичай проходять від однієї до трьох стадій (рис. 2).

Ідейнісна інновація, як початок еволюції інновації, не є активом підприємства, оскільки ще не представлена у матеріальному вигляді (не має чіткої аргументації та вираження), проте підприємство накопичує витрати, пов'язані з її розробкою. У подальшому ідейнісна інновація може бути віднесена до групи активів або витрат, залежно від результативності її практичного впровадження, а може взагалі не бути виділеною окремо (у разі, якщо прогнозована ефективність використання занадто низька). Тобто на дослідження певної ідеї (теорії, стратегії, окремого заходу та ін.) підприємство вже почало витрачати матеріальні та/або нематеріальні ресурси,

Рис. 2. Види інновацій за стадією капіталізації

не отримуючи чіткого результату. Рис. 2 демонструє, що відмовитись від інновації підприємство може на другій стадії, коли інновація капіталізована у вигляді витрат, якщо її впровадження виявилось економічно неефективним. Процес же ототожнення нової інновації з тим чи іншим видом активів не є таким критичним за умови недвозначного рішення про її прийняття на баланс підприємства і залежить більшою мірою від зручності обліку. На практиці можна передбачити і такий варіант, коли визнана інновація використовується, приносить дохід, але не виділяється у окремий вид активів, тоді витрати на її здійснення розподіляються між іншими статтями балансу.

Використовуючи запропонований підхід багатовекторного представлення масиву ознак, інновацію, капіталізовану у вигляді витрат, яка одночасно є організаційною та екзогенною за чинниками виникнення, можливо представити як елемент інноваційної діяльності x_{422} (рис. 3).

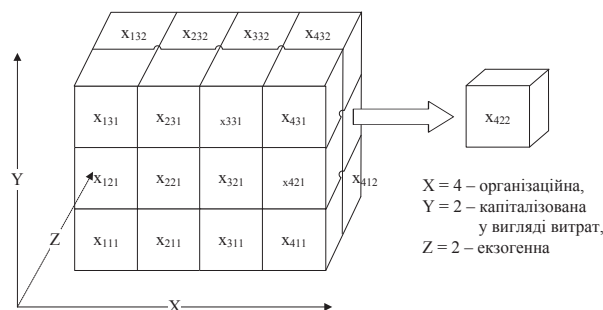

Рис. 3. Багатовекторне представлення масиву ознак інновації

Водночас класифікація інновації (рис. 3) представлена за ознаками: «сфера впровадження» ($i=[1;4]$), (продуктова, процесна, маркетингова, організаційна), «стадія капіталізації» ($y=[1;3]$), (ідейнісна, капіталізована інновація у вигляді витрат, капі-

талізована інновація у вигляді активів)), та «чинники виникнення» ($z=[1; 2]$, (ендогенна, екзогенна)).

Під час практичної реалізації запропонованих підходів необхідно брати до уваги, що в результаті чіткої ідентифікації інновації за визначеними класифікаційними ознаками система управління отримує формалізовану інформацію щодо кількісних та якісних характеристик інновації, що дозволяє ухвалювати управлінські рішення на основі імплементації методів економіко-математичного моделювання і так підвищувати об'єктивність ухвалених рішень, проте водночас знижується можливість врахування мінливості інноваційного процесу та перехідних станів об'єктів дослідження, оскільки інновація не може набувати більше однієї ознаки у межах групи.

Наприклад, організаційна інновація, представлена як x_{422} на рис. 3., капіталізована у вигляді витрат, є екзогенною, тобто на її виникнення суттєвий вплив мали чинники зовнішнього середовища, хоча цілком припустимо, що існували і внутрішні чинники, які хоча і не стали вирішальними, проте мали свій вплив на результати інноваційного процесу, що не можна не враховувати під час здійснення планування подальшої інноваційної діяльності.

Висновки. З метою максимального врахування комплексу ознак інновацій під час ухвалення рішень з управління інноваційними процесами на підприємстві необхідними є доповнення кількісних оцінок параметрів об'єктів дослідження інформацією щодо перехідних станів та можливих тенденцій розвитку, отриману шляхом експертного аналізу, та використання моделей нечіткого логічного виводу для обробки сформованого інформаційно-аналітичного масиву. Відтак запропонований підхід до класифікації інновацій дозволяє не лише вирізняти різносторонні групи ознак, а й формувати комплексну обліково-аналітичну базу системи управління витратами інноваційної діяльності підприємства. Позиціонування ідейної інновації як окремого елемента такої обліково-аналітичної бази та об'єкта керівного впливу з боку системи управління на рівні суб'єкта господарювання чи його підрозділу збільшує достовірність оцінки інноваційного потенціалу і розширює можливість управління інноваційною діяльністю підприємства. Подальша розробка теоретико-методологічного базису та методичних підходів щодо кількісної оцінки інноваційного потенціалу підприємства на основі даних фінансового та управлінського обліку має особливе практичне значення для вітчизняних підпри-

ємств, у більшості з яких виникає гостра проблема пошуку джерел фінансування систематичної інноваційної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурмака М. М. Управління розвитком підприємства (на прикладі підприємств будівельної галузі) : [монографія] / М. М. Бурмака, Т. М. Бурмака. – Х. : ХНАДУ, 2011. – 204 с.
2. Васюхин О. В. Развитие инновационного потенциала промышленного предприятия : [монографія] / О. В. Васюхин, Е. А. Павлова. – М. : Академия Естествознания, 2010. – 175 с.
3. Грачёва М. В. Управление рисками в инновационной деятельности : [учебное пособие] / М. В. Грачёва, С. Ю. Ляпина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 351 с.
4. Геєць В. М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : [монографія] / за ред. В. М. Геєця, А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 389 с.
5. Добсон С. Основы экономики : [учебное пособие] / [С. Добсон, С. Нау Полферман] ; пер. с англ. ; ред А. И. Терешков. – Минск : УП «Экоперспектива», 2004. – 336 с.
6. Інновації і маркетинг – рушійні сили економічного розвитку : [монографія] / за ред. С. М. Ілляшенка. – Суми : ТОВ «Папірус», 2012. – 536 с.
7. Прокопенко О. В. Соціально-економічна мотивація екологізації інноваційної діяльності : [монографія] / О. В. Прокопенко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 395 с.
8. Светуных М. Г. Предпринимательство и инновации : [монографія] / М. Г. Светуных, С. Г. Светуных. – Ульяновск : УлГТУ, 2010. – 128 с.
9. Титов А. Б. Маркетинг и управление инновациями : [учебное пособие] / А. Б. Титов. – СПб. : Питер, 2001. – 240 с.
10. Ткаченко Т. П. Розвиток інноваційного підприємництва в Україні / Т. П. Ткаченко, Р. В. Тульчинський // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – № 7. – С. 223–229.
11. Тодосійчук А. В. Теоретико-методологіческие проблемы развития инновационных процессов в образовании : [монографія] / А. В. Тодосійчук. – М. : ОРГСЕРВИС, 2005. – 125 с.
12. Управление инновационными проектами : [учебное пособие] / под ред. В. Л. Попова. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 336 с.
13. Формування організаційно-економічного механізму системи інноваційного розвитку підприємств регіону : [монографія] / В. М. Гончаров, Ю. Н. Деречинський та ін. – Донецьк : СПД Курпriansов В. С., 2009. – 280 с.
14. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів : [монографія] / П. С. Харів. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 326 с.
15. Яголковский С. Р. Психология инноваций: подходы, модели, процессы : [монографія] / С. Р. Яголковский. – М. : ИД Высшей школы экономики, 2011. – 270 с.
16. Oslo Manual. Guidelines for collecting and interpreting innovation data. – OECD : EUROSTAT, 2005. – 108 p.
17. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development, Oxford University, New York. / J. A. Schumpeter. – NY, 1911. – 320 p.